

НЕЛЛЯ НИЧКАЛО  
Національна академія  
педагогічних наук України  
м.Київ

## ІННОВАЦІЇ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ: ДОСВІД, СУПЕРЕЧНОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

Передусім зазначимо, що ця проблема безпосередньо пов'язана з інноваціями як процесом творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій. Зрозуміло, що їх впровадження помітно впливає на підвищення показників (рівнів) досягнень у різних структурних компонентах освіти. Завдяки цьому відбувається перехід системи до якісно іншого стану.

### Етимологічний та історичний аспекти

Інновація – (з пізньолат. *innovatio*, англ. *innovation* – нововведення) – явища культури: 1) ті, які були відсутні на попередніх стадіях її розвитку, але ті, що з'явилися на цій стадії й дістали в ній визнання. 2) ті, що закріпилися в знаковій формі і (або) в діяльності на основі зміни способів, механізмів, результатів, змісту цієї ж діяльності. В.Абушенко наголошує, що в другому випадку частіше використовують поняття нововведення, відображаючи його сутність в термінах інноваційної діяльності та інноваційних процесів (якщо враховується процес паралельних змін у середовищі) й розвиваючи його зміст як комплексний процес створення, поширення й використання нового практичного засобу (новшества) для задоволення людських потреб, що змінюються в ході розвитку соціокультурних потреб і суб'єктів<sup>1</sup>. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» викладено три основні значення цього слова: 1. Нововведення. І н н о в а ц і я

---

<sup>1</sup> Абушенко В.Л. Інновація // Всемирная энциклопедия: Философия / главн.науч.ред.и гост. А.А. Грицанов. – М.: АСТ, МН: Хаврест, Современный литератор, 2001. – С. 416-417.

о с в і т и. 2. Комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів і т.д. Фінансові інновації. 3. Нове явище у мові<sup>2</sup>. Отже, слово інновація має комплексне значення, оскільки складається з власне ідеї та процесу її практичної реалізації.

Проблема інновацій – інтердисциплінарна, вона знаходиться в дослідницькому полі багатьох наук й передусім філософії. Що ж стосується інноваційного процесу, то він є багатоаспектним й спрямовується на створення, поширення й використання новшества (тобто сукупності нових ідей і пропозицій, котрі потенційно можуть бути здійснені й за умови масштабності їх використання та ефективності результатів можуть стати основою будь-якого нововведення. Це широкоаспектний процес перетворення нових видів і способів життєдіяльності людини (нововведень) в соціально-культурні норми та зразки, що забезпечують їх інституційне оформлення, інтеграцію і закріплення в культурі суспільства.

Ці процеси мають циклічний характер, тісно пов'язані з життєвим циклом нововведення й спрямовані не на збереження вже досягнутого, а на перехід в іншу якість. Зазначимо, що в цій діяльності неминучим є ризик неоптимальності або навіть нежиттєздатності того, що пропонується. Об'єктивно потребою стає критичний аналіз норм і актуальних ролей, що застаріли, а нерідко і їх заміна. Як наголошують філософи (Е.Кучко та інші), це одна із основних соціокультурних передумов розвитку суспільної практики її збагачення новими пізнавальними, технологічними, етичними, естетичними та іншими формами багатого досвіду, накопиченого людьми<sup>3</sup>.

У зв'язку з цим доцільно привернути увагу до двох взаємопов'язаних процесів. Той чи інший досвід формується в процесі конкретного виду соціально-культурної діяльності (науково-дослідної, виробничої, побутової та іншого). З цього випливає, що інноваційний процес являє собою механізм переводу нововведень із сфери безпосереднього досвіду в сферу суспільно-історичного досвіду. Зрозуміло, що він здійснюється по-різному залежно від особливостей кожної сфери – освітньо-виховної, виробничої, технологічної та інших. Особливо наголосимо на креативності цього процесу, його міждисциплінарності.

Аналізуючи проблему інновацій в освіті, необхідно звернутися до її історії. Дослідники відносять її до другої половини XIX століття, коли зародилася експериментальна педагогіка. Тут не можна не згадати професора Ернста Меймана (1862-1915) – німецького педагога і психолога, засновника експериментальної педагогіки. «Першим завданням експериментальної педагогіки є нове обґрунтування наукової педагогіки. Педагогічна практика, безумовно, також дуже серйозно торкається

<sup>2</sup> Великий тлумачний словник сучасної української мови (за ред. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2005. – С. 498.

<sup>3</sup> Там само, С. 416.

результатів експериментально-педагогічних досліджень, але до цього часу лише малою мірою робилися практичні висновки з наших сучасних спроб, спрямованих на розробку наукової педагогіки за новими методами і ми, зрозуміло, маємо бути більш обережними із застосуванням наших нових способів дослідження в справі практичного виховання і навчання<sup>4</sup>, – такий висновок робить цей вчений на основі багатолітніх досліджень.

Професор Ернст Мейман наголошує, що «експериментальна педагогіка, як і її духовна мати – експериментальна психологія, виникла не відразу. Нові наукові напрями ніколи не виникають за один прийом і вони ніколи не є чимось абсолютно новим; навпаки, при більш близькому розгляді ми завжди бачимо в них поступовий розвиток ідей, які вже існували раніше. Таким чином, і експериментальна педагогіка, якщо розглядати її з історичної точки зору, частково виникла з тих перших пошуків і спроб наукового обґрунтування педагогіки, яким ми зобов'язані великим педагогам минулого, особливо Песталотці і деяким пізнішим філантропістам, – частково завдяки впливам, що мали місце на педагогічні дослідження з боку інших емпіричних наук, котрі в багатьох пунктах торкаються педагогіки... Але найбільш важливим моментом для розвитку нового педагогічного напрямку було оволодіння методами дослідження, які використовуються експериментальною психологією»<sup>5</sup>.

Український дослідник проблем управління інноваційними процесами Л.Вашенко робить об'єктивний висновок, що реформаторські течії кінця XIX століття вплинули на створення в Німеччині, Великій Британії, Чехії, США та інших країнах навчальних закладів пошукового типу діяльності – «експериментальних шкіл». В них експериментально перевірялися нові педагогічні ідеї та концепції (наприклад, «Лабораторна школа» Дж.Дьюї, «Органічна школа» М.Джонсона, «Школа гри» М.Гратта, дитяча школа М.Наумберга та інші.

В історію педагогіки увійшли «нові школи» створені в країнах Західної Європи, зокрема:

- О.О'Нейла (Кірслі, Велика Британія);
- «Вільна шкільна громада» Г.Вінекена (Німеччина);
- дитячі будинки Януша Корчака (Польща).

У цих освітньо-виховних закладах вперше знайшла відображення й творчо реалізовувалася ідея цінності індивідуальних особливостей кожної дитини<sup>6</sup>.

<sup>4</sup> Проф. Ернст Мейман. Лекции по экспериментальной педагогике. Перевод с немецкого прив.-доц. Н.Д. Виноградова. Часть I. Умственное и физическое развитие детей. Издание о-ва «МИР» Москва, Знаменка, 9, 1911. – С. 9.

<sup>5</sup> Там само, С. 10.

<sup>6</sup> Вашенко Л.М. Інновації в освіті // Енциклопедія освіти Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 338-340.

Винятково важливу роль у розвитку інноваційних процесів в освіті відіграло Бюро педагогічних експериментів, створене в 1911 р. під керівництвом Дж.Дьюї в Нью-Йорку. Відомий також факт, що разом з дружиною він відкрив у Чикаго експериментальну початкову школу<sup>7</sup>. У зв'язку з цим не можна не згадати і про цілеспрямовану діяльність міжнародного об'єднання «Нова школа», заснованого у 1912 р. А.Фер'єром у Швейцарії. Ці та інші організації спрямовували свої наукові пошуки на виявлення та узагальнення прогресивних ідей у розвитку освіти в різних країнах.

### Інновації у професійній освіті

Інноваційні процеси досить стрімко розвивалися і в системах професійної освіти. Це зумовлювалося розвитком економіки, народженням нових галузей промисловості і сільського господарства, використанням нової техніки і технологій, потребами впровадження результатів науково-технічних досліджень. В енциклопедичному виданні «Профтехосвіта України: ХХ століття» викладено унікальні історичні матеріали, які підтверджують, що підвалини професійної освіти як організаційної системи підготовки кваліфікованих спеціалістів було закладено ще в часи Київської Русі, коли Ярославом Мудрим була заснована школа перекладачів і переписувачів при Софії Київській. Традиції професійної підготовки молоді продовжилися в діяльності ремісничих цехів українського середньовіччя, коли досить розвинутою була система індивідуального учнівства у козацькому суспільстві та на Слобожанщині у другій половині XVII-XVIII ст. У травні 1804 р. у Чернігові почала працювати перша реміснича школа<sup>8</sup>.

Після цього було чимало різних етапів у розвитку систем підготовки кваліфікованих робітників. Президент Національної академії педагогічних наук України В.Г.Кремень у вступному слові до цього видання зазначив: *«Працівники і вихованці системи професійно-технічної освіти України на різних етапах її діяльності разом зі своїм народом торували шлях перемог і поразок, набували знання, досвід і професійну майстерність. Вони були затребувані, їх інтелект, наполегливість, невтомна праця творили духовні і матеріальні цінності держави. Минуть роки, та житиме те, що створено людиною-творцем, її золотими руками, розумом і серцем»*<sup>9</sup>.

<sup>7</sup> Психология: Биографический библиографический словарь / пер. з англ. – СПб: «Евразия», 1999. – С. 251.

<sup>8</sup> Профтехосвіта України: ХХ століття. Енциклопедичне видання / За ред. Ничкало Н.Г. – К.: Видавництво «АртЕк», 2004. – С. 11.

<sup>9</sup> Там само, С. 3.

На нашу думку, саме ці ознаки людини-творця стали і запорукою і водночас міцним двигуном – рушієм постійних інноваційних процесів у професійно-педагогічній діяльності, спрямованій на підготовку «золотих рук». Ці «золоті руки» не тільки створювали матеріальні цінності, зводили храми і палаци, невмирущі пам'ятки культури і мистецтва, а й плекали нові покоління майстрів-новаторів і в професійно-технічних навчальних закладах, і на виробництві.

Професійно-технічна освіта – унікальне явище в історії української держави. Незважаючи на численні проблеми, суперечності, катаклізми в соціально-економічних процесах, а їх було немало, педагогічні працівники цієї системи (і викладачі, і майстри виробничого навчання), більшість керівників ПТНЗ залишалися ентузіастами, оптимістами, справжніми борцями за інноваційний розвиток цієї системи, покликання якої – підготовка кваліфікованого робітника для різних виробничих галузей, виховання любові до обраної професії, до трудової діяльності.

Інноваційний розвиток цієї системи не загальмувався і на початку ХХІ століття, в умовах ринкової економіки, коли постали нові суперечності у розвитку професійно-технічної освіти, й стали більш помітними на всеукраїнському рівні явища, пов'язані з недооцінкою важливості державної політики щодо створення необхідних умов для підготовки висококваліфікованих робітників.

Серед багатьох прикладів інноваційної діяльності в цій справі наведу лише один, що дозволяє побачити й відчутти це явище в умовах сучасного ринку праці.

Департамент професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України ініціювали проведення Всеукраїнської естафети інноваційних проєктів у системі професійно-технічної освіти. Така пропозиція стала потужним імпульсом в інноваційній діяльності педагогічних колективів, методичних служб, відкрила нові джерела педагогічної творчості.

Зазначимо, що такий задум та його реалізація зумовили необхідність системного наукового аналізу й об'єктивної експертизи авторського і колективного творчого доробку, до його осмислення і доопрацювання з урахуванням результатів нових досліджень з проблем теорії і методики професійної освіти, а також участі в міжнародних проєктах.

Досить цікавим є те, що на цей конкурс надійшли 502 проєкти, запропоновані ПТНЗ та обласними методичними службами профтехосвіти. Про що це свідчить?

**По-перше**, такий справді величезний обсяг науково-методичної роботи під час проведення естафети вдалося здійснити лише завдяки тому, що в попередні роки і колишнім Науково-методичним центром профтехосвіти МОН України, і нинішнім Інститутом інноваційних технологій і змісту

навчання, і відповідними центрами та кабінетами було закладено міцний фундамент. В усіх областях, містах Києві й Севастополі, стали традиційними конкурси "Педагог року" (серед різних категорій педагогічних працівників), виставки-ярмарки педагогічних ідей, огляди роботи училищних методичних об'єднань. Проводяться також конкурси обласних навчально-методичних, науково-методичних центрів профтехосвіти, під час яких народилося чимало перспективних ідей і пропозицій. Переможцем конкурсу визнано Науково-методичний центр профтехосвіти у Хмельницькій області, який очолює талановитий вчений в галузі професійної педагогіки Л.І.Шевчук. Лауреатами конкурсу стали центри і кабінети Дніпропетровської, Луганської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва. Матеріали, підготовлені для участі в цих всеукраїнських і регіональних заходах, стали справжньою скарбницею кращого педагогічного досвіду, в основі якого – інноваційні педагогічні ідеї.

**По-друге**, помітною особливістю педагогічних колективів багатьох професійно-технічних навчальних закладів є те, що їхня ініціативність (франц. *initiative*, від лат. *initium* — початок) переростає в **інноваційність**. Адже ініціативність — це морально-психологічна риса особистості, що характеризується здатністю й схильністю до активних і самостійних дій у педагогічному процесі, в освітньо-виховному процесі. Саме вона є джерелом інноваційності в діяльності навчальних закладів різних типів. Сьогодні можна навести десятки, а то й сотні прикладів, що переконливо ілюструють, як з ініціативи окремого педагога народжувалися нові ідеї, розроблялися нетрадиційні методики й утверджувалися педагогічні інновації. Імена Віктора Шаталова з Донецька, Миколи Палтишева з Одеси, Віктора Харабета з Маріуполя увійшли в історію профтехосвіти України як імена педагогів-новаторів. За радянських часів ці майстри своєї справи керували всесоюзними і республіканськими школами передового педагогічного досвіду. Їхня діяльність сприяла створенню в професійних навчальних закладах інноваційного середовища.

**По-третє**, вважаємо за доцільне наголосити на винятковій важливості підвищення мотивації до інноваційної діяльності, усвідомлення викладачами, майстрами та керівниками училища об'єктивної потреби в їх безпосередній участі в інноваційній діяльності. У цьому всеукраїнському проєкті взяли участь 456 педагогічних працівників із 109 професійно-технічних навчальних закладів різних типів. На нашу думку, це свідчить про небайдужість до впровадження інновацій у системі професійно-технічної освіти. Адже саме в такій діяльності народжуються нові моделі, педагогічні проєкти, педагогічні технології, спрямовані на підвищення якості навчально-виробничого процесу і всієї освітньо-виховної роботи. Поряд з цим зазначимо, що інноваційні проєкти в професійному навчанні сприяють оновленню змісту, методів і форм організації навчально-виховного процесу, технологій підготовки сучасного виробничого

персоналу, а також розвитку взаємодії професійно-технічних навчальних закладів з різними учасниками освітньо-виховної діяльності. Маємо на увазі соціальне партнерство як важливу педагогічну категорію й водночас як вагомий педагогічно-економічний і правовий механізм забезпечення професійної освіти і навчання в умовах ринкової економіки.

**По-четверте**, аналіз багатьох інноваційних проєктів показав, що серед їх авторів чимало тих, котрі вже давно беруть активну участь у науково-дослідній роботі, в діяльності експериментальних педагогічних майданчиків, заснованих НАПН України (зокрема, Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих, Інституту професійно-технічної освіти та Інституту інноваційних технологій і змісту навчання МОН України). Наведемо лише назви окремих інноваційних проєктів: „Інформаційно-консультаційний центр в училищі”, творче використання якого створює нові можливості для розробки і впровадження інновацій не тільки в професійних навчальних закладах Автономної Республіки Крим, а й усієї України. Керівник проєкту — кандидат педагогічних наук, доцент М.І. Пальчук, директор Сімферопольського ВПУ ресторанного сервісу і туризму. Кандидат педагогічних наук, доцент, директор ВПУ № 1 м. Тернополя А.В. Каплун разом зі своїми колегами з училища і Тернопільського технічного університету кандидатами технічних наук Б.П. Татариним та І.Я. Стадником підготували проєкт „Наступність у педагогічній системі Вище професійне училище — технічний університет”. Як бачимо, керівники професійних навчальних закладів, які здійснюють наукові дослідження, проводять експерименти, впливають на розвиток інноваційної діяльності.

Отже, від наукового статусу й творчого потенціалу профтехосвітян значною мірою залежить розвиток інноваційних процесів в українській професійно-технічній освіті. На нашу думку, їх доцільно розглядати як складову цілісної педагогічної системи. Цю діяльність необхідно розвивати на наукових засадах і всіляко підтримувати (морально, матеріально).

Позитивним явищем стало заснування спеціального порталу Міністерства освіти і науки України, на якому можна ознайомитися з інноваціями у системі професійно-технічної освіти України (<http://www.proftekhosvita.org.ua/>). До речі, в рамках Українсько-канадського проєкту видано каталог інновацій у професійно-технічних навчальних закладах України, в якому здійснено систематизацію за такими розділами:

1. Інформаційні технології навчання.
2. Методична робота.
3. Інноваційні навчальні технології.
4. Виховна робота.
5. Соціальне партнерство.

#### 6. Управління професійно-технічними навчальними закладами<sup>10</sup>.

Ознайомлення з цими матеріалами уможливило висновок, що інноваційна діяльність стала органічною потребою педагогічних колективів і водночас характерною ознакою на сучасному етапі.

Водночас, висловимо деякі міркування. На жаль, не досить високий рівень педагогічної культури й, напевно, недооцінка важливості врахування результатів наукових досліджень з педагогіки, психології та інших галузей знання призвели подекуди до підміни понять, а відповідно — й до деяких викривлень у запропонованих проектах. Ось чому не всі з них можна оцінювати як інноваційні. А є й такі приклади, коли сумлінне й відповідальне виконання викладачем чи майстром виробничого навчання службових обов'язків оцінюється як інноваційна діяльність. Або ж інший підхід, коли багаторічний педагогічний досвід підготовки кваліфікованих робітників пропонується розглядати як інноваційний проект.

### Педагогічна інноватика

Висловлюємо наше переконання: розвиток інноваційних процесів у професійно-технічній освіті потребує системного підходу. Необхідно враховувати, що педагогічна інноватика — це важливий напрям у педагогічній науці. Її мета — вивчення процесів і тенденцій в оновленні педагогічної діяльності, принципів, закономірностей у розвитку освіти, зокрема, професійної.

Вважаємо, що в професійно-технічних навчальних закладах, науково-методичних і навчально-методичних центрах і кабінетах доцільно здійснювати класифікацію педагогічних нововведень. Як відомо, інновації в освіті систематизуються за напрямками, що залежать від сфери застосування; масштабів перетворень; інноваційного потенціалу; позиції відносно свого попередника, який започаткував цей інноваційний напрям; місця появи; часу появи; рівня очікування, прогнозування і планування (очікувані планові нововведення і неочікувані, незаплановані нововведення). Важливе значення також має ця галузь педагогічного знання, зокрема: дидактичні нововведення; виховні нововведення; навчально-виробничі, технологічні, управлінські та інші нововведення.

З метою надання допомоги педагогічним колективам ПТНЗ у створенні інноваційної атмосфери важливо також вивчати теоретичні засади педагогічної інноватики, тенденції її розвитку в інформаційно-технологічному суспільстві, закони перебігу інноваційних процесів в освіті, принципи управління, типи структур інноваційних процесів,

---

<sup>10</sup> Інновації у системі професійно-технічної освіти України / Укр.-канад. Проект «Децентралізація упр. навчанням в Україні»; уклад. Щербак О.І. – К., 2008. – ВЦ «Просвіта». – 40 с.

динаміку розвитку та умови їх ефективності. Поряд з цим наголосимо на важливості аналізу вже відомих та нових педагогічних технологій в різних освітніх підсистемах, виявлення їх особливостей, ключових ознак кожної з них, а також порівняльного аналізу відомих класифікацій педагогічних технологій.

Зрозуміло, що ця робота і в професійних навчальних закладах, і в обласних методичних службах профтехосвіти потребує випереджувального підходу, врахування результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень. Адже педагогічна інноватика є важливою умовою піднесення рівня педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх і спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання, забезпечення якості професійної підготовки. На нашу думку, вона має пронизувати психолого-педагогічну підготовку майбутніх педагогів професійної школи, систему підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників в інститутах післядипломної педагогічної освіти, а також роботу училищних методичних об'єднань та самоосвіту викладачів, майстрів виробничого навчання і керівників навчальних закладів.

За таких умов об'єктивно зростає роль працівників методичних служб на обласному рівні та в училищах, завдання яких — вміти прогнозувати й забезпечувати випереджувальний підхід у розвитку інноваційної діяльності.

На жаль, в сучасних умовах методичні служби системи професійно-технічної освіти перебувають в лещатах суперечностей, що з кожним роком все більше їх стискають. Так, усі управлінські органи погоджуються з тим, що нині методист має бути науковцем з досвідом роботи у професійному навчальному закладі, публікувати свої авторські праці, надавати кваліфіковану науково-методичну допомогу педагогічним працівникам у розвитку інноваційної діяльності, проведенні експериментальної роботи, впровадженні результатів наукових досліджень з теорії і методики професійної освіти. Дуже прикро, що мізерна заробітна плата, відсутність коштів на відрядження з метою стажування, участь в конференціях і семінарах, роботи в наукових бібліотеках та інші причини позбавляють їх таких можливостей. У багатьох обласних управліннях освіти і науки методистів обласних центрів і кабінетів використовують як допоміжний персонал для виконання різних доручень, написання довідок і звітів чи перевірки скарг.

Вивчення стану цієї проблеми в інших країнах свідчить про значне посилення ролі науково-консультативних і методичних служб, підвищення статусу і заробітної плати їх працівників. У постсоціалістичних країнах на базі колишніх обласних навчально-методичних центрів і кабінетів створюються регіональні інститути розвитку професійної освіти. В Україні ще недостатньо приділяється уваги створенню необхідних умов для

інноваційної діяльності в закладах системи профтехосвіти. Ця проблема гарно декларується, а реалії ж свідчать про зовсім протилежне.

Для подальшого розвитку педагогічної інноватики в системі підготовки сучасного виробничого персоналу, на нашу думку, доцільно:

- створити єдину інформаційно-аналітичну систему інноваційної методичної діяльності, спрямовану на розвиток педагогічної інноватики у професійних навчальних закладах різних типів і форм власності. Це передбачає формування ресурсних центрів, банків даних інноваційного педагогічного і виробничого досвіду, авторських педагогічних технологій;
- сформувати в колективах професійних навчальних закладів сприятливі умови (психологічні, організаційно-педагогічні, матеріально-технічні та ін.) для розвитку інноваційної діяльності, підвищення інноваційної культури викладачів, майстрів виробничого навчання та керівників закладів, підтримки їхньої інноваційної поведінки та розвитку інноваційного потенціалу;
- здійснювати перехід від авторитарного до інноваційного прогностичного характеру управління професійним навчальним закладом на основі постійної взаємодії із соціальними партнерами з урахуванням динаміки змін на ринку праці.

Поряд з цим зазначимо, що необхідно домагатися розуміння й усвідомлення керівниками органів державної влади і управління виняткової важливості підтримки інновацій у розвитку професійної освіти. Адже саме ця галузь покликана готувати конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, компетентних, свідомих своєї значущості в житті та світі.

Зрозуміло, що інновації у розвитку систем підготовки виробничого персоналу тісно пов'язані з державною політикою щодо створення Національної інноваційної системи України. 13 липня 1999 р. Верховною Радою України було схвалено Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України. 20 червня 2007 р. у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання «Національна інноваційна система України: проблеми формування і реалізації». У прийнятих рекомендаціях з цього питання передусім було проаналізовано основні недоліки у формуванні національної інноваційної системи. До них, зокрема, внесено і таке положення: відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади.

Через неефективне використання існуючого освітнього, науково-технічного та виробничого потенціалу, недостатній розвиток та розповсюдження «закриваючих технологій» держава втрачає можливість

використання стратегії нарощування інноваційного потенціалу на визначених пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, що в рамках нового світового розподілу праці загрожує закріплення у країні екстенсивної моделі розвитку економіки, яка ґрунтується переважно на низькотехнологічних укладах.

Світовою практикою напрацьовано три типи стратегій інноваційного розвитку: стратегія перенесення (використання зарубіжного науково-технічного потенціалу та перенесення його досягнень на терени власної економіки), стратегія запозичення (освоєння виробництва високотехнологічної продукції, що вже вироблялася в інших країнах, шляхом використання власної дешевої робочої сили та наявного науково-технічного потенціалу), стратегія нарощування (використання власного науково-технічного потенціалу, залучення іноземних вчених і конструкторів). В Україні переважають ознаки першого та, частково, другого типу інноваційного розвитку<sup>11</sup>.

Наступним важливим кроком на загальнодержавному рівні стали Парламентські слухання у Верховній Раді України «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»<sup>12</sup>. Стенограма, в якій відображено цінні матеріали цього парламентського засідання, офіційні документи Кабінету Міністрів України та інші додаткові матеріали, підготовлений проект Стратегії – це результати великої аналітичної і прогностичної роботи наукових та урядових структур Національної і галузевих академій, міністерств і відомств.

Інноваційна діяльність у розвитку систем підготовки сучасного виробничого персоналу стає об'єктивною потребою й невід'ємною складовою цього процесу. На винятковій важливості цієї проблеми наголошується в Білій книзі національної освіти України. «Лише сформувавши інноваційну особистість, здатну до творення змін і сприйняття змінності, ми зможемо стати конкурентоспроможною нацією. Змінність як така перестає бути винятком, а стає правилом, сутнісною рисою функціонування суспільства і кожного його члена зокрема... Змінність, як сутнісна риса способу життя людини, стає закономірністю. І українське суспільство, освіта зокрема, покликані підготувати людину до життя в нових умовах, сформувати людину інноваційну»<sup>13</sup>, – це положення, обґрунтоване президентом НАПН України В.Г. Кременем, має методологічне і прогностичне значення.

<sup>11</sup> Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації / Упор. Г.О.Андрощук, М.М.Шевченко. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С. 104.

<sup>12</sup> Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г.О.Андрощук, І.Б.Жиляєв, Б.Г.Чичевський, М.М.Шевченко. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

<sup>13</sup> Біла книга національної освіти України / Т.Ф. Алексєєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл та ін.; за заг. ред. акад. В.Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформсистеми, 2010. – С.19.

Зазначимо, що ці ідеї знайшли логічне продовження в Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. У висновках до цього науково-аналітичного документу чітко сформульовано прогностичні положення за такими напрямками:

- Чому потрібні зміни?
- Що потрібно змінювати?
- Як потрібно проводити зміни?<sup>14</sup>

Пошук шляхів і механізмів розв'язання цих завдань, що мають загальнонаціональне значення, тісно пов'язані з формуванням інноваційної людини в цілісній системі освіти, зокрема в усіх освітянських структурах, професійних навчальних закладах різних типів, а також на виробництві. На нашу думку, такий підхід сприятиме модернізації української освіти, її входу в світовий та європейський освітній простори.

Нелля Ничкало

### **ІННОВАЦІЇ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ: ДОСВІД, СУПЕРЕЧНОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ**

#### **Резюме**

Розкриваються етимологічні та історико-педагогічні аспекти інновації в освіті, вплив педагогічної інноватики на розвиток професійної освіти в умовах інформаційно-технологічного суспільства, аналізуються причини суперечностей у підготовці сучасного виробничого персоналу. Обґрунтовуються перспективи інноваційного розвитку професійної освіти в умовах динамічних змін на ринку праці.

**Ключові слова:** інновації, професійна освіта, ринок праці.

Nella Nyczkało

### **INNOWACJE W ROZWOJU KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO W WARUNKACH RYNKU PRACY: DOŚWIADCZENIA, SPRZECZNOŚCI, PERSPEKTYWY**

#### **Streszczenie**

W artykule ukazano etymologiczny i historyczno-pedagogiczny aspekt innowacji w oświacie, wpływ innowacyjności pedagogicznej na rozwój kształcenia zawodowego

<sup>14</sup> **Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (друге видання)** / Нац. акад. пед. наук України; авт.: В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, М.І. Бурда та ін.; за заг. ред. В.Г. Кременя. – К.: Пед. думка, 2011. – С.141-148.

w warunkach społeczeństwa informacyjno-technologicznego. Przeanalizowano przyczyny sprzeczności w przygotowaniu współczesnego specjalisty produkcji. Przedstawiono perspektywy innowacyjnego rozwoju kształcenia zawodowego w warunkach dynamicznych zmian na rynku pracy.

**Słowa kluczowe:** innowacje, kształcenie zawodowe, rynek pracy.

Nellya Nychkalo

### **INNOVATION IN THE PROFESSIONAL EDUCATION DEVELOPMENT IN TERMS OF LABOUR MARKET: EXPERIENCE, CONTRADICTIONS, PROSPECTS**

#### **Resume**

The article is devoted to the revealing of etymological, historical and pedagogical aspects of innovations in education, influence of pedagogical innovations on the development of professional education in terms of information and technological society. The nature of contradictions in the process of modern labour force training has been analyzed. The prospects of innovative development of professional education in the terms of labour market dynamic changes are substantiated.

**Key words:** innovation, professional education, labour market.